

Lập trình hướng đối tượng và C++

Bài 5: Định nghĩa chồng toán tử

TS. Nguyễn Hiếu Cường

Bộ môn CNPM, Khoa CNTT, Trường Đại học GTVT

Email: cuonggt@gmail.com

Nội dung chính

1. Giới thiệu môn học
2. Các khái niệm cơ bản
3. Hàm trong C++
4. Lớp và đối tượng

5. Định nghĩa chồng toán tử

6. Hàm tạo và hàm huỷ
7. Dẫn xuất và thừa kế
8. Tương ứng bội
9. Khuôn hình (templates)

4. Lớp và đối tượng
 - Khái niệm đối tượng (object)
 - Khái niệm lớp (class)
 - Các khái niệm encapsulation, info. hiding
 - Phạm vi các thành phần (private, public)
 - Truy nhập vào các thành phần
 - Truyền thông điệp (message passing)
 - Đối tượng hiện thời và con trỏ *this*
 - Hàm bạn (friend function)
 - Lớp bạn
 - Định nghĩa chồng hàm (func. overloading)
 - `khoang_cach()`
 - `khoang_cach(Diem d)`

Tại sao cần định nghĩa chồng toán tử?

- Trong các lớp thường có các phương thức thực hiện các phép toán: cộng, nhân, ...
- Tuy nhiên, sử dụng không thuận tiện, ví dụ:
PS p1, p2, p3, p4, x;
...
// Tính x là tổng bốn phân số:
x = p1.cong(p2.cong(p3.cong(p4)));
- Định nghĩa chồng toán tử giúp cho sử dụng tương tự như các phép toán đã biết:
x = p1 + p2 + p3 + p4;

Lớp Số phức

```
// Phương thức cong()
class SP {
    float a,b;
public:
    SP cong(SP u2); // hàm cộng
};

SP SP::cong(SP u2) {
    SP u;
    u.a= this->a + u2.a;
    u.b= this->b + u2.b;
    return u;
}

int main()
{
    SP u, u1, u2;
    ...
    u= u1.cong(u2);
}
```

```
// Phương thức toán tử +
class SP {
    float a,b;
public:
    SP operator+(SP u2); // toán tử +
};

SP SP::operator+(SP u2) {
    SP u;
    u.a= this->a + u2.a;
    u.b= this->b + u2.b;
    return u;
}

int main()
{
    SP u, u1, u2;
    ...
    u= u1 + u2;
}
```

Phương thức toán tử

- Vấn đề: Có thể thực hiện các phép toán theo cách quen thuộc?
- Giải pháp: Mỗi toán tử được xây dựng giống các phương thức, nhưng thêm từ khóa **operator**
- Lưu ý về số đối:
 - Số đối tượng mình trong phương thức toán tử ít hơn số ngôi 1
 - Ví dụ với toán tử + là toán tử 2 ngôi
$$\mathbf{u = u1 + u2}$$
 thực chất là:
$$\mathbf{u = u1.operator+(u2)}$$
nên khi xây dựng toán tử + này chỉ cần 1 đối (cho toán hạng thứ 2)

Một số loại toán tử

- Toán tử 1 ngôi: Trong phương thức sẽ **không cần**

- (đảo dấu)

- [] (lấy giá trị mảng)

- ++ (tăng 1), -- (giảm 1)

- Phân biệt các dạng tiền tố, hậu tố dùng đối giả (int)*

- Toán tử 2 ngôi: Trong phương thức cần dùng **1** **toán tử** tương minh

- + - * /

- =

Ví dụ (phương thức toán tử)

```
class SP
{
    double a;    // Phần thực
    double b;    // Phần ảo
public:
    SP operator-();    // 1 ngo^i
    SP operator-(SP s);    // 2 ngo^i
    SP operator+(SP s);
} ;
SP SP::operator-() {
    SP u ;
    u.a = - this->a ;
    u.b = - this->b ;
    return u;
}
SP SP::operator-(SP s) {
    SP u;
    u.a = a - s.a;
    u.b = b - s.b;
    return u;
}
```

```
SP SP::operator+(SP s) {
    SP u;
    u.a = a + s.a;
    u.b = b + s.b;
    return u;
}

int main()
{
    SP    u, v, s, p, q;
    ...
    s = u + v;
    p = u - v;    // 2 ngo^i
    u = -v;        // 1 ngo^i
    int a, b=5, c=7;
    a= b+c;
}
```

Ví dụ

- Lớp Điểm...
 - Định nghĩa thêm phương thức toán tử $*$ để “nhân” hai điểm: $(x_1, y_1) * (x_2, y_2)$ thành điểm $(x_1 * x_2, y_1 * y_2)$
- Xây dựng lớp Phân số
 - Dữ liệu là ts, ms (private)
 - Các phương thức (public):
 1. Nhập, xuất
 2. Toán tử $+$ hai phân số (hàm thành phần – member function, phương thức – method)
 3. Toán tử $*$ hai phân số (hàm bạn – friend function)
 4. Toán tử $++$ để tăng phân số thêm 1 đơn vị (định nghĩa cả hai dạng prefix và postfix)
- Sau đó xây dựng hàm main() sử dụng lớp trên

[B2_phanso_toantu.cpp]

Quy định về định nghĩa toán tử

- Không thể định nghĩa một toán tử mới
(Chỉ có thể định nghĩa chồng một toán tử đã sẵn có)
- Các toán tử phải được định nghĩa tường minh
(Định nghĩa toán tử + không có nghĩa là toán tử += được định nghĩa)
- Các toán tử định nghĩa phải bảo toàn **số ngô**i nguyên thủy
- Các toán tử định nghĩa nên bảo toàn **ý nghĩa** nguyên thủy

Một số lưu ý về định nghĩa toán tử

- Hàm toán tử có thể là
 - **Phương thức** của lớp
 - **Hàm bạn** của lớp
- Đa phần các toán tử có thể định nghĩa theo cả hai cách trên
- Một số toán tử phải được:
 - định nghĩa bằng hàm bạn: `<< , >>`
 - định nghĩa là phương thức: `= , []`

Những toán tử có thể định nghĩa chồng

- Hầu hết toán tử trong C++ đều có thể định nghĩa chồng

Operators that can be overloaded							
+	-	*	/	%	^		
!	=	<	>	+=	-=	*=	
/=	%=	^=			<<	>>	
==	!=	<=	>=	&&		++	--
[]	()	new	delete	new[]	delete[]		

- Có một số rất ít toán tử không thể định nghĩa chồng

Operators that cannot be overloaded				
.	.*	::	?:	sizeof

Hàm toán tử là phương thức của lớp

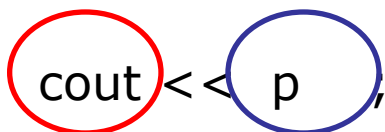
- Khi đó *this* là đối ẩn thể hiện toán hạng thứ nhất

- Số đối bằng số ngôi – 1
- Toán tử 1 ngôi không có đối
- Toán tử 2 ngôi chỉ có 1 đối

- Hạn chế?

Không xử lý được khi hai toán hạng thuộc hai lớp khác nhau

PS p ;

The diagram shows the expression 'cout << p'. The word 'cout' is enclosed in a red circle, and the variable 'p' is enclosed in a blue circle. The two less-than signs '<<' are positioned between the two circles.

Hàm toán tử là hàm bạn của lớp

- Hàm toán tử mấy ngôi thì phải có bấy nhiêu đối
- Có thể định nghĩa được toán tử 2 ngôi mà hai toán hạng thuộc hai kiểu lớp khác nhau
- Định nghĩa các toán tử vào/ra

```
friend void operator>> (istream& is, A &a);  
friend void operator<< (ostream& os, A &a);
```

Hoặc:

```
friend istream& operator>> (istream& is, A &a);  
friend ostream& operator<< (ostream& os, A &a);
```

Ví dụ

1. Viết lại các lớp Phân số, trong đó:

- Định nghĩa các phép toán $+$, $*$ để cộng, nhân hai phân số.
- Định nghĩa phép toán $++$ để tăng phân số thêm 1 (theo hai cách: tăng trước và tăng sau).
- Thay các hàm nhập(), xuất() bằng các toán tử $>>$ và $<<$.

[B2_phanso_toantu_vaora.cpp]

2. Viết lớp SP (Số phức):

- Dữ liệu: a , b (thực, ảo)
- Định nghĩa các phương thức (toán tử):
 - $<<$ để in số phức dưới dạng $a+bi$
 - $>>$ để nhập số phức
 - $+$ để cộng hai số phức

[B2_sophuc1.cpp]

Toán tử gán

- Khi nào cần định nghĩa chồng toán tử gán?
 - Trong mỗi lớp đều có một toán tử gán mặc định
 - Nếu trong thành phần dữ liệu của lớp
 - không có con trỏ hoặc biến tham chiếu → toán tử gán mặc định
 - có con trỏ hoặc biến tham chiếu → phải định nghĩa toán tử gán
- Toán tử gán có mấy ngôi?
 - Là toán tử hai ngôi
$$\mathbf{a = b;}$$
 - Khi định nghĩa chồng toán tử gán cần phải:
 - Định nghĩa là hàm thành phần của lớp
 - Có một tham số trong hàm toán tử

Xây dựng toán tử gán

- Định nghĩa toán tử gán cho lớp A

```
void operator= (const A& d);
```

```
A& operator= (const A& d);
```

```
class PS {  
    int ts, ms;  
public:  
    void operator=(PS& p) {  
        ts= p.ts;  
        ms= p.ms;  
    }  
};
```

```
int main(){  
    PS p1, p2;  
    ...  
    p2= p1;  
}
```

```
//nếu chỉ cần a= b
```

```
//nếu gán liên tiếp a= b =c
```

```
class PS {  
    int ts, ms;  
public:  
    PS& operator=(PS& p) {  
        ts= p.ts;  
        ms= p.ms;  
        return (*this);  
    }  
};
```

```
int main() {  
    PS p1, p2, p3;  
    ...  
    p3= p2= p1;  
}
```


Ví dụ (toán tử gán)

```
class DT // Lớp ĐA THỨC
{
    int n;
    float *a; // có con trỏ
public:
    DT() { }
    DT(int n1);
    ~DT() { delete a; }
    void hien();
    DT& operator=(DT& d);
};

DT::DT(int n1)
{
    n= n1;
    a= new float[n+1];
    for (int i=0; i<=n; ++i)
    {
        cout<<"a["<<i<<"]= ";
        cin>>a[i];
    }
}
```

```
void DT::hien() {
    for (int i=0; i<n; ++i)
        cout<<a[i]<<" ";
}

DT& DT::operator=(DT& d)
{
    n= d.n;
    // a= new float[n+1];
    for (int i=0; i<=n; ++i)
        a[i]= d.a[i];
    return (*this);
}

void main()
{
    DT x(3);
    cout<<endl<<"x:"<<endl; x.hien();
    DT y;
    y = x; // Sử dụng toán tử gán
    cout<< endl <<"y:"<< endl;
    y.hien();
}
```

Điều gì xảy ra nếu không định nghĩa chồng toán tử gán trong trường hợp này??

Ví dụ (toán tử vào/ra)

```
#include <iostream>
using namespace std;
class DT
{
    int n;
    float *a;
public:
    friend ostream& operator <<
        (ostream& os, DT& d);
    friend istream& operator >>
        (istream& is, DT& d);
    DT& opeartor=(DT& d);
};

ostream& operator <<(ostream& os,
                    DT& d)
{
    for (int i=0; i<=d.n; ++i)
        os<<d.a[i]<<" ";
    return os;
}
```

```
istream& operator >>(istream& is,
                    DT& d) {
    cout<<"Bac da thuc: ";
    cin>>d.n;
    d.a= new float[d.n +1];
    for (int i=0; i<=d.n; ++i)
        is>>d.a[i];
    return is;
}

DT& DT::opeartor=(DT& d) { ... }

int main() {
    DT d1, d2;
    cout<<endl<<"Nhap da thuc:"<<endl;
    cin>>d1;
    cout<<endl<<"Da thuc:"<<endl;
    cout<<d1;
    d2 = d1;
    cout<<d2;
}
```

Ví dụ (các phép toán khác)

```
// Lop Da thuc
#include <iostream>
using namespace std;
class DT
{
    int n;          // Bac da thuc
    double *a;
public:
    friend ostream& operator<<(ostream& os,
                               const DT &d);
    friend istream& operator>>(istream& is,
                               DT &d);

    // Cong hai da thuc
    DT operator+(const DT &d2);

    // Tinh gia tri da thuc
    double operator^(const double &x);
    double F(DT d, double x);
};
```

```
DT DT::operator+(const DT &d2) {
    DT d;
    int k,i;

    k = n > d2.n ? n : d2.n ;
    d.a = new double[k+1];

    for (i=0; i<=k ; ++i)
        if (i<=n && i<=d2.n)
            d.a[i] = a[i] + d2.a[i];
        else if (i<=n)
            d.a[i] = a[i];
        else
            d.a[i] = d2.a[i];

    i=k;
    while(i>0 && d.a[i]==0.0)
        --i;
    d.n = i;
    return d ;
}
```

Ví dụ (tiếp)

```
double DT::operator^(const double &x)
{
    double s=0.0 , t=1.0;
    for (int i=0 ; i<= n ; ++i)
    {
        s += a[i]*t;
        t *= x;
    }
    return s;
}
```

```
double F(DT d,double x) {
    double s=0.0 , t=1.0;
    int n;
    n = int(d[-1]);
    for (int i=0; i<=n; ++i)
    {
        s += d[i]*t;
        t *= x;
    }
    return s;
}
```

```
ostream& operator<< (ostream& os, const
                    DT&d)
{
    os << "Cac he so da thuc: " ;
    for (int i=0 ; i<= d.n ; ++i)
        os << d.a[i] <<" " ;
    return os;
}
```

```
istream& operator>> (istream& is, DT &d)
{
    cout << "Bac da thuc: " ;
    cin >> d.n;
    d.a = new double[d.n+1];
    cout << "Nhap cac he so da thuc:\n" ;
    for (int i=0 ; i<= d.n ; ++i)
    {
        cout << "He so bac " <<i<< " = ";
        is >> d.a[i] ;
    }
    return is;
}
```

Ví dụ (tiếp)

```
void main()
{
    DT p, q, r, f;
    double x1, x2, g1, g2;

    cout << "\nNhap da thuc p\n " ;
    cin >> p;
    cout << "\nDa thuc p " << p ;
    cout << "\nNhap da thuc q\n " ;
    cin >> q;
    cout << "\nDa thuc q " << q ;
    r = p+q;
    cout << "\nDa thuc r " << r ;
    f = p - q;
    cout << "\nNhap so thuc x1: " ; cin >> x1;
    cout << "\nNhap so thuc x2: " ; cin >> x2;
    g1 = f^x1;
    g2 = F(f,x2);
    cout << "\n f("<<x1<<") = " << g1;
    cout << "\n f("<<x2<<") = " << g2;
}
```

Tóm tắt

- Các quy định trong định nghĩa chồng toán tử
- Những toán tử có thể định nghĩa chồng
- Những toán tử phải là phương thức của lớp: `()`, `[]`, `=`
- Những toán tử phải là hàm bạn : `<<`, `>>`
- Định nghĩa một số loại toán tử quan trọng

Bài tập

1. Xây dựng lớp SP (số phức)

- Dữ liệu (private): phần thực, phần ảo
- Các phương thức toán tử (public): + để cộng 2 số phức
- Toán tử >>
- Toán tử << [in ra dạng $a + bi$]
- Toán tử gán [chú ý: làm cho biết, ko cần thiết vì dữ liệu ko có con trỏ]

2. Xây dựng lớp DIEM biểu diễn điểm trong không gian 2 chiều, trong đó có dữ liệu (private) gồm hoành độ, tung độ và các phương thức sau:

- Toán tử >>
- Toán tử << [in ra dạng (x,y)]
- Toán tử * để “nhân” hai điểm theo công thức: $(x_1, y_1) * (x_2, y_2)$ là điểm có tọa độ $(x_1 * x_2, y_1 * y_2)$
- Phương thức tính khoảng cách giữa hai điểm

[B5_Diem.cpp]

Bài tập

3. Xây dựng lớp DT (Đa thức)

- Dữ liệu: n , a
- Các phương thức toán tử: $>>$, $<<$, $=$
- Phương thức $gtri(t)$ để tính giá trị đa thức tại $x = t$;